

В.М. Марченко, д.е.н., професор, професор кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
К.В. Прус, студент ФММ, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

ВПЛИВ АСИМЕТРИЧНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ НА ПРИБУТКОВІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Асиметричність інформації проявляється практично в усіх сферах суспільної діяльності – у процесі економічної, соціальної, політичної взаємодії людей. Вона присутня на всіх ринках – товарному, кредитному, фондовому, ринку праці. Асиметричність інформації негативно впливає на інвестиційні процеси в країні, на конкурентоспроможність вітчизняних товарів, на соціальну політику уряду та на рівень освіченості та кваліфікованості громадян, що, в свою чергу, відображається на економічному потенціалі країни загалом. Слід зауважити, що позбутися асиметричності інформації в ринковій економіці практично не можливо, але мінімізуючи її вплив, можна досягнути позитивного ефекту щодо покращення конкурентоспроможності як окремих суб'єктів господарювання, так й держави в цілому. Об'єктом даного дослідження є асиметричність інформації та її вплив на прибутковість діяльності підприємств. Предметом – сукупність теоретико-методичних та практичних аспектів впливу асиметричної інформації на прибутковість діяльності окремих підприємств. Мета роботи: дослідження ринків України з асиметричною інформацією, визначення їх особливостей та побудова теоретичних ситуацій для доведення негативного впливу нерівномірного розподілу інформації між ринковими суб'єктами. Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових і специфічних методів дослідження. Зокрема методи сходження від абстрактного до конкретного, індукції та дедукції, аналізу і синтезу, єдності історичного і логічного, економіко-статистичний аналіз, економічне моделювання.

Ключові слова: асиметричність інформації, ринок товарів, ринок кредитів, ринок інвестицій, ринок цінних паперів, ринок страхування, ринок праці.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах інформаційного суспільства та розвитку країн з постіндустріальною економікою, яка визначається як економіка знань, актуальною є проблема ринків з асиметричною інформацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. За аналіз даних ринків у 2001 році було нагороджено Нобелівською премією трьох американських економістів – Дж.Акелрофа, Дж. Стігліца та М. Спенса. Серед українських економістів проблемами даного ринку займаються: М. Довбенко, Н. Коноваленко, Л. Черчик, О. Мисливець, Т. Шевченко та інші. Актуальність теми також підтверджується впливом асиметричності інформації на суб'єктів ринку, ринкові відносини та ефективний

розподіл і використання ресурсів виробника, що, в свою чергу, впливає на структуру економіки країни та її розвиток.

Постановка завдання. Також важливим, на нашу думку є дослідження особливостей впливу нестачі інформації на різних ринках України та пошук шляхів усунення їх деформації.

Під час опрацювання даної теми були дослідженні наступні ринки України :

1. Ринок товарів.
2. Ринок кредитів.
3. Ринок інвестицій.
4. Ринок цінних паперів.
5. Ринок страхування.
6. Ринок праці.

1. Ринок товарів – форма ринку, на якій здійснюється купівля-продаж суб'єктами ринку предметів споживання і засобів виробництва. Для дослідження асиметричності інформації на даному ринку доцільним є розподіл товарів на товари високої якості (товари А) та низької якості (товари Б) (табл. 1).

Таблиця 1. Ринок товарів А і Б

Товари	Кількість, шт.	Максимальна ціна покупця, грн.	Мінімальна ціна продавця, грн.
А	100	1000	800
Б	100	500	300

За умови повної та симетричної інформації, і продавці, і покупці не зазнають жодних втрат, оскільки отримують бажаний товар за відомою ціною. За умови неповної, але симетричної інформації – однакова непоінформованість продавців і покупців, витрат також не зазнають жодна із сторін, тому що програш покупки дешевого товару за високою ціною компенсується виграшем інших суб'єктів за рахунок покупки дорогого товару за низькою ціною і навпаки за умов продажу. Проте за умови неповної та асиметричної інформації на ринку складається наступна ситуація, яка призводить у підсумку до зворотної селекції: максимальна ціна покупця, за умови непоінформованості (тобто ймовірність придбати якісний товар рівна 50%), становитиме $1000 \cdot 0,5 + 500 \cdot 0,5 = 750$ (грн.). Але продавець товару А не може продати його за ціною, нижчою 800 грн. і тому йде з ринку, обсяг якого зменшується вдвічі. Таким чином покупець купує неякісний товар Б за завищеною ціною 750 грн. і тим самим „витискає” з ринку якісний товар А. Отже, збільшення кількості покупців, поінформованих про якість товару – усунення асиметричності інформації на ринку, яка стимулюватиме виробника до виготовлення якісної продукції.

Ще однією проблемою ринку товарів є необізнаність покупців про загальний рівень цін на аналогічні товари або товари-субститути на ринку, що дозволяє за даної асиметричності інформації отримувати додатковий прибуток продавцям цих товарів незалежно від якості. Вибір продавцем рівня ціни залежить у даному випадку від кількості поінформованих покупців даного ринку, чим їх більше – тим більша ймовірність встановлення не максимальної, а адекватної ринкової ціни.

Особливо актуальною дана проблема є для України. Оскільки заповнення внутрішнього ринку дешевою та неякісною продукцією унеможливорює виробництво якісної, а отже і дорожчої, продукції вітчизняними виробниками. Зокрема це стосується галузі легкої

промисловості, оскільки освоєння сучасних технологій є досить капіталомістким, а низька купівельна спроможність населення та асиметричність у поінформованості серед споживачів є серйозним бар'єром для виробників якісної продукції. Ще однією особливістю українських товарних ринків є низький рівень контролю з боку держави, що своїм наслідком має зловживання продавців у формі завищення рівня ціни неякісної продукції до якісної, що не дозволяє споживачам реагувати на сигнал у вигляді різниці цін між товарами.

Зниження реальних доходів населення скорочує попит, отже необхідною є адекватна індексація заробітної плати українців для підвищення їх платоспроможності за товари саме високої якості. Ринок товарів вимагає відповідального контролю та створення умов, як з боку держави (сертифікація, визначення мінімальної ціни на певні види товарів, визначення меж прибутку посередників), так і додаткових зусиль самих виробників (витрати на гарантію та репутацію, розбудова сервісних мереж, запровадження конкурсів якості) [1, с.12].

Слід зауважити, що для провадження та здійснення виробничої діяльності необхідні кошти, що приводить до аналізу фінансових ринків: ринку кредитів, інвестицій, страхування, цінних паперів та дослідження впливу на них асиметричності інформації.

2. Ринок кредитів – у даному випадку розглядається ринок банківського кредитування фізичних і юридичних осіб. Асиметричність інформації в цій ситуації викликана недостатньою обізнаністю банків про реальний стан речей у позичальників. Тому вона змушує закладати у суму ставки відсотка за користування банківським кредитом максимальну ймовірність ризику неповернення. Все це призводить до наступних наслідків:

- високої процентної ставки за банківськими кредитами для користувачів
- зростанням обсягу неповернених, (реструктуризованих та прострочених) кредитів (у банках України близько 56%).

Наслідком асиметричності інформації на даному ринку України є підвищення загальної ставки проценту сплати за користування кредитом банку усіх клієнтів, незалежно від їх добросовісності.

Ринок кредитів вимагає активного втручання держави, але лише у вигляді створення умов для розвитку бюро кредитних історій. Хоча на початковому етапі, на нашу думку, більш логічним і безпечним було б виконання функцій кредитного бюро спеціально створеним державним департаментом при Міністерстві фінансів України.

Варто зазначити, що, як правило, підприємства користуються кредитами для поповнення обігових коштів для здійснення операцій у короткостроковому періоді. В той час, як для створення підприємства або суттєвих змін у виробничій діяльності більше звертають увагу на інвестиції. Адже інвестиції отримуються підприємством на довгостроковий період, однак процес інвестування не завжди супроводжується достатнім інформаційним супроводом реалізації інвестиційних проєктів, що збільшує ризики неповноти інформації для інвестора. Ще одним позитивним фактором для підприємства є безоплатність у отриманні додаткових активів.

3. Ринок інвестицій – форма ринку, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів та цінних паперів в обмін на кошти або майно. В Україні право здійснювати інвестиції мають фізичні та юридичні особи як резиденти, так і нерезиденти та держава (іноземні держави). Звичайно, питання інвестиційної привабливості ринку України включає в себе багато складових, проте, на нашу думку, досить важливою є проблема саме асиметричності інформації на даному ринку та її негативний вплив на стан ринку. За Г. Марковіцем – (Нобелівським лауреатом 1990 року) за розвиток теорії портфелів в теорії фінансів, основні методи вибору вкладання коштів у проєкти є [2, с. 543]:

- чиста потокова вартість;
- внутрішня норма дохідності;
- період окупності капіталовкладень;
- індекс рентабельності.

В умовах асиметричності інформації, інвестори вкладають кошти у найприбутковіші проєкти, а виконавці даних проєктів, володіючи

реальною інформацією з приводу ймовірності їх здійснення, не повідомляють про всі ризики. Оскільки прибутковість знаходиться в оберненій залежності до ймовірності настання бажаної події для інвестора, то, як правило, такі проєкти не реалізуються. Отже, настає ситуація, коли інвестори, намагаючись отримати максимальний прибуток у короткостроковому періоді без отримання інформації в повному обсязі, самі є причиною їх не реалізації і втрати коштів, адже найбільше фінансування отримують не виправдано ризикові проєкти, ймовірність здійснення яких досить низька. В сучасних умовах для України є актуальним створення незалежних експертних агентств, які б володіли повною інформацією та давали оцінку інвестиційним проєктам (як, наприклад, Standart&Poor's).

4. Ринок цінних паперів – сукупність правовідносин, пов'язаних з обігом цінних паперів на вторинному ринку. Асиметричність інформації на даному ринку призводить до втрат економічних вигод інвесторами, зниження довіри до ринку та економічних втрат з боку власників цінних паперів. Проте, деякі фірми, наприклад у США, використовують даний недолік на ринку для отримання додаткових вигод за рахунок подання сигналів. Такі фірми виплачують дивіденди (не зважаючи на подвійне оподаткування на них у США), тим самим подаючи сигнал потенційним покупцям, що вони є досить прибутковими. За рахунок даних сигналів зростає попит на акції, а отже, і їх ціна, що дозволяє перекрити фірмі втрати від подвійного оподаткування дивідендів та залучити додаткові кошти і отримати прибуток. В Україні дане питання є реальною перспективою, оскільки зниження податкового тиску на дивіденди з прийняттям Податкового кодексу та розвиток як фондового ринку, так і поза фондових торгових систем дає час та можливість для створення контролюючих служб моніторингу таких сигналів [3].

Оскільки здійснення підприємницької діяльності за однією з своїх основ має ризик та відповідальність за нього, то досить важливим є аналіз ринку страхування в Україні та сила впливу на нього асиметричності інформації.

5. Ринок страхування – ринок фінансових небанківських послуг, у якому об'єктом відносин

між суб'єктами є страховий захист. Негативний вплив асиметричності інформації та зворотну селекцію на даному ринку (методика діяльності якого є загальною у світі, а отже, є актуальною і для України) можна показати на прикладі звичайного страхування здоров'я або життя. Суть полягає в тому, що хворі люди, приховуючи свій реальний стан здоров'я, купують у страхової компанії поліси. Через часте настання страхового випадку, ціна на поліси зростає, що примушує більш здорових людей, зваживши ризик, відмовитись від покупки такого полісу. У результаті у даному сегменті страхування залишаються лише хворі, що робить його не вигідним для страхувальника і призводить або до закриття останнього, або до припинення надання такої послуги на ринку. В Україні, де проживає 14 млн. пенсіонерів та оголошено курс на реформи, в тому числі і медицини, доцільним є запровадження державою, для виконання її соціальних функцій, обов'язкового страхування людей похилого віку [4].

Також слід зауважити, що побічний ефект такого впливу асиметричності інформації даного ринку призводить до морального ризику. Тобто особа, яка застрахувалась від нещасного випадку, стає зацікавленою у настанні такої події і намагається збільшити вірогідність її настання. Це, в свою чергу, призводить до надмірних виплат страховою компанією та її банкрутства. Доцільним є впровадження жорстких норм та чіткого контролю за суб'єктами ринку страхування з боку державних структур, що стимулюватиме споживачів страхових послуг до більшої відповідальності.

Важливим для повноти дослідження впливу асиметричності інформації на поведінку економічних суб'єктів є аналіз ринку праці (робочої сили). Адже саме від якості його функціонування залежить кваліфікація суб'єктів, які працюють на будь-якому ринку та рівень їх економічного стимулювання.

6. Ринок праці – система суспільних відносин, пов'язаних з купівлею-продажем праці (робочої сили). Асиметричність інформації на ринку призводить до втрати кваліфікованими працівниками економічної вигоди за рахунок перерозподілу плати за працю рівних частинах з некваліфікованими робітниками. Наприклад,

ймовірність зустріти як одного, так і іншого робітника однакова, проте перший, за однакову одиницю часу, виготовляє вдвічі більше продукції, ніж другий. Однак, за неможливості визначити якості робітника, працедавець розподіляє між ними заробітну плату однаково, що і є причиною втрат.

Проблемою асиметричності інформації на ринку праці займався М. Спенс. У праці „Сигнали ринку праці” він доводив, що найкращим сигналом, що дозволить визначити якості та вміння робітника, є сертифікат, диплом, свідоцтво про сертифікацію. Важливим також є час та затрати на отримання освіти. Слід також зазначити, що згодом він зазнав критики з боку опонентів через нечіткість даного сигналу, якщо враховувати природні здібності. Дане питання є особливо актуальним для української системи освіти, адже велика кількість приватних ВНЗ та невисока якість надання ними освітніх послуг в поєднанні з недостатнім рівнем контролю з боку держави призводить до нівелювання такого сигналу. А отже, і марними стають витрати на отримання диплому та час, витрачений на отримання спеціальності, що є досить негативним, враховуючи важливість інформації у сучасному суспільстві.

Асиметричність ринку є проблемою не лише суб'єктів ринку як фізичних і юридичних осіб, а й держави. Це викликано протилежністю інтересів підприємців і держави, які приховують від останньої справжню величину прибутку та інших об'єктів оподаткування з метою ухилення від сплати податків. Недовіра до влади, недостатня поінформованість суб'єктів господарювання, зміна (досить часта) ставок прямих і непрямих податків призводить до деформації усієї структури ринку та тяжіння його до „тіні” [5, с. 46].

Ринок страхування, цінних паперів і праці вимагає більш чітких дій з боку держави та інших суб'єктів ринків з приводу уточнення законодавчих норм, впровадження ефективних методів на основі досвіду зарубіжних країн, створення підприємницьких асоціацій та державних служб регулювання діяльності суб'єктів на даних ринках. Важливим кроком в усуненні асиметричності інформації є прийняття Податкового кодексу, проте є необхідним також внесення поправок з метою усунення порушень

принципів оподаткування та більшого інформування платників податків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Звичайно, повністю усунути асиметричність інформації на ринку неможливо, як і досягти чистої конкуренції ринку, проте мінімізація її впливу дозволить створити максимально конкурентне економічне ринкове середовище в Україні. Важливим аргументом є те, що для регулювання ринкових відносин між суб'єктами на даних ринках з боку держави не вимагає значних витрат і принесе позитивний результат у декількох аспектах:

- 1) дозволить підвищити якість виробленої вітчизняними виробниками продукції, а це – конкурентоспроможність на світовому ринку;
- 2) знизити вартість банківського кредитування реального сектору економіки, що сприятиме розвитку діючих та створенню нових підприємств;

3) покращити інвестиційну привабливість України;

4) зменшити державні соціальні трансферти за рахунок створення умов для діяльності приватних страхових компаній у сферах медичного та пенсійного забезпечення;

5) стимулювати ринок праці у підвищенні заробітної плати кваліфікованим спеціалістам та стимулювання досягнення останніми більш якісного рівня у процесі здобуття освіти;

6) знизити соціальне напруження в суспільстві і зменшити частку тіньового сектора в економіці.

Отже, вплив держави та стимулювання суб'єктів ринкових відносин з її боку у діяльності на зниження асиметричності інформації на ринках дозволить отримати однозначний позитивний ефект.

Список літератури

1. Ясинский Ю. М., Тихонов А. О. Новая информационно-поведенческая парадигма: конец равновесной теории или её второе дыхание? // Вопросы экономики. – 2007. – С. 35–58.
2. Гальперин В.В., Гальперин В.М. 50 лекций по микроэкономике : В 2-х т. СПб. : Экономическая школа. – 2004. – Т. 1. 624 с.; Т. 2. – 776 с.
3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь[електронний ресурс] / НАН України – 2009 – режим доступу:<http://www.nbuv.gov.ua/books/2009/09nandop.pdf>.
4. Балдич Н. І. Проблеми асиметричності інформації та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] : навч.-метод. комплекс / Н. І. Балдич// Державне управління: теорія та практика. – Електрон. текстові дані. – К. : КНЕУ, 2012. – Режим доступу: <http://knowledge.allbest.ru/economy/>. – Назва з екрану.
5. Шевченко Т. І. Аналіз сутності асиметричної інформації та інформаційна асиметричність на сучасних ринках України [Текст] : навч. посіб. / Т. І. Шевченко. – К. : Вищ. шк., 2010. – 191 с.

References

1. Jasinskij Ju. M., Tihonov A. O. Novaja informacionno-povedencheskaja paradigma: konec ravnesnoj teorii lie jvtoe dyhanie? // Voprosy ekonomiki. – 2007. – S. 35–58.
2. Gal'perin V.V., Gal'perin V.M. 50 lekcij po mikro jekonomike : V 2-h t. SPb. : Jekonomicheskaja jashkola. – 2004. – T. 1. 624 s.; T. 2. – 776 s.
3. Sotsial'no-ekonomichnyj stan Ukrainy: naslidky dlja narodu ta derzhavy: natsional'nadopovid' [elektronny jresurs] / NAN Ukrainy – 2009 – rezhym dostupu: <http://www.nbuv.gov.ua/books/2009/09nandop.pdf>.
4. Baldich N. I. Problema simetrichnosti informacii ta shljahi ih virishennja [Elektronnijresurs] : navch.-metod. kompleks / N. I. Baldich // Derzhavne upravlinnja: teorija ta praktika. – Elektron. tekstovidani. – K. : KNEU, 2012. – Rezhim dostupu: <http://knowledge.allbest.ru/economy/>. – Nazva z ekranu.
5. Shevchenko T. I. Analiz sutnosti asimetricnoji informacii ta informacij na asimetrichnist' na suchasnih rinkah Ukraini [Tekst] : navch. posib. / T. I. Shevchenko. – K. : Vishh. shk., 2010. – 191 s.

V.M.Marchenko, Ph.D., Professor, Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

K.V.Prus, student of FMM, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Influence of asymmetric information on the profitability of enterprises

Asymmetric information is manifested in all spheres of social activity – in the economic, social, political interaction of people. It is present in all markets – commodity, credit, stock, labor market. Asymmetry of information negatively affects the investment process in the country, the competitiveness of domestic products in government social policy and the level of education and qualifications of the citizens, which in turn is displayed on the economic potential of the country as a whole. It is noteworthy that rid asymmetric information in the market economy is practically impossible, but minimizing its effects, you can achieve a positive effect on improving competitiveness of individual entities, and the state as a whole. The object of this study is to asymmetric information and its impact on the profitability of enterprises. The subject – a set of theoretical-methodological and practical aspects of the impact of asymmetric information on the profitability of individual companies. Objective: To study Ukraine markets with asymmetric information, determine their characteristics and construction of theoretical situations to bring the negative impact of information asymmetry between market actors. To achieve this goal used set of general and specific methods. In particular methods of ascent from the abstract to the concrete, induction and deduction, analysis and synthesis, unity of historical and logical, economic and statistical analysis, economic modeling.

Keywords: asymmetric information, market products, market credit investment market, securities market, insurance market, the labor market.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2017